

РОЗДІЛ 5 МОВИ НАРОДІВ АЗІЇ, АФРИКИ, АБОРИГЕННИХ НАРОДІВ АМЕРИКИ ТА АВСТРАЛІЇ

УДК 81'367.335.1-116

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.22.1.25>

ПАРАТАКСИС І ГІПОТАКСИС У КОНТЕКСТІ КИТАЙСЬКО-АНГЛІЙСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ

PARATAXIS AND HYPOTAXIS IN THE CONTEXT OF CHINESE-ENGLISH TRANSLATION

Война М.О.,

*orcid.org/0000-0002-0447-7928**кандидат філологічних наук,**асистент кафедри мов і літератур Далекого Сходу та Південно-Східної Азії**Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Ракітіна М.І.,

*orcid.org/0000-0002-8182-7004**кандидат філологічних наук,**асистент кафедри мов і літератур Далекого Сходу та Південно-Східної Азії**Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Статтю присвячено теорії паратаксисту та гіпотаксисту під час порівняння англо-китайського синтаксису. Мета цієї розвідки – у процесі перекладу дослідити, як паратаксист китайського речення може трансформуватися на гіпотаксист англійського/ українського. Розглядається відмінність англійської/ української та китайської мов в тому, що вони належать до різних сімей, англійська/українська до індоєвропейської мовної сім'ї, а китайська – до сіно-тибетської. Кожна з мов має свої фонетичні, граматичні, синтаксичні, стилістичні, композиційні норми та особливості. І хоча існує немало схожих рис, все ж відмінності більш явні та суттєві. Зазначається, що теорії паратаксисту та гіпотаксисту присвячено численні розвідки представників структуралістського напрямку в лінгвістиці. Насамперед потрібно згадати про Зелліга Гарріса – дослідника трансформаційної граматики, Сергія Карцевського – представника Празької лінгвістичної школи, Вігго Брондаля, роботи якого були присвячені теорії глосематики. Можна зробити висновок, що теорія паратаксисту та гіпотаксисту не може бути обмежена лише структуралізмом, але має потенціал розвитку в розвідках дослідників різних напрямків. Розглядаються терміни «гіпотаксис» та «паратаксис», де гіпотаксис – це такий спосіб побудови складного речення, коли синтаксичний зв'язок, що поєднує прості речення, виражений експліцитно, шляхом використання формальних, синтаксичних та лексичних засобів: за допомогою сполучників, відносних займенників, та інших службових слів, а паратаксис – це такий спосіб побудови складного речення, за якого відсутні формальні засоби зв'язку (сполучники, відносні займенники та інші службові слова), які допомагають встановити логічні зв'язки між простими реченнями у складі складного. Наголошується, що синтаксис китайської мови представлений паратаксистичними відношеннями, зв'язки між реченнями носять семантичний характер, використання єдналих слів зведено до мінімуму – це надає китайському реченню стислого та лаконічного вигляду. Англійська мова навпаки, керується гіпотаксистичними відношеннями, між частинами речення необхідним є використання відповідного єдналих слова або будь-якого іншого мовного засобу зв'язку для вираження структурних відношень.

Ключові слова: гіпотаксис, паратаксис, синтаксис, китайська, англійська.

This article is dedicated to the theory of parataxis and hypotaxis in Anglo-Chinese syntax. The purpose of this research is to investigate how the parataxis of a Chinese sentence can be transformed into a hypotaxis of English/ Ukrainian equivalent. The difference between English/Ukrainian and Chinese languages is that they belong to different language families with English/Ukrainian belonging to the Indo-European language family, and Chinese – to Sino-Tibetan. Each of the languages possesses its own phonetic, grammatical, syntactic, stylistic, compositional features. Although there are many similarities, the differences are more obvious and significant for this research. It is noted that the theory of parataxis and hypotaxis is analysed in several investigations of structuralist linguistics. We should mention Zellig Harris – a researcher of transformational grammar, Serhiy Kartsevsky – a representative of the Prague School of Linguistics, Viggo Brondal, whose work was devoted to the theory of glossematics. The theory of parataxis and hypotaxis cannot be limited to structuralism exclusively but has the potential to be developed in various fields. In this article, the terms of 'hypotaxis' and 'parataxis' are analysed, meaning a way of constructing a complex sentence, when the syntactic connection that combines simple sentences is expressed explicitly through the use of formal, syntactic and lexical means: conjunctions, relative pronouns, and other auxiliary words (hypotaxis), while parataxis means a way of constructing a complex sentence without formal means of communication (conjunctions, relative pronouns and other auxiliary words) that help to establish logical connections between simple sentences in a complex one. It is emphasized that the syntax of the Chinese language is represented by parataxis relations with the connections between sentences being semantic, the use of connecting words is minimized. This gives the Chinese sentence a brief and dry structure. The English language, on the other hand, is guided by hypotaxis relations, when it is necessary to use the appropriate connecting word or any other linguistic means of communication to express structural relations between the word groups in a sentence.

Key words: hypotaxis, parataxis, syntax, Chinese, English.

Постановка проблеми. Створення Фердинандом де Сосюром структуральної теорії мови стало однією з перших спроб подолання труднощів лінгвістики початку ХХ століття. Загалом представники структуралізму намагалися привнести до граматичної системи мови поняття, які до того набули «авторитету» у фонологічному знанні.

Загальновідомо, що англійська/ українська та китайська мови належать до різних сімей, англійська/українська до індоєвропейської мовної сім'ї, а китайська – до сіно-тибетської. Кожна з мов має свої фонетичні, граматичні, синтаксичні, стилістичні, композиційні норми та особливості. І хоча існує немало схожих рис, все ж відмінності більш явні та суттєві. Відомий лінгвіст Лю Шусян /吕叔湘 (1904 – 1998) зазначав: «Особливості будь-якої речі стають очевидними лише у співставленні з іншими». Порівняльний аналіз китайської та англійської мов, можна сказати, є фундаментом перекладацького аналізу, шляхом співставлення можна більш глибоко зрозуміти окремі мовні та культурні особливості, що покликано допомогти виконати якісний та точний переклад.

Під час порівняння англо-китайського синтаксису увага має бути сфокусована на питанні паратаксису та гіпотаксису.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теорії паратаксису та гіпотаксису присвячено численні розвідки представників структуралістів. Насамперед потрібно згадати про Зелліга Гарріса – дослідника трансформаційної граматики, Сергія Карцевського – представника Празької лінгвістичної школи, Вігго Брьондаля, роботи якого були присвячені теорії глоссематики. Можна зробити висновок, теорія параксису та гіпотаксису не може бути обмежена лише структуралізмом, але має потенціал розвитку в розвідках дослідників різних шкіл.

Відомий на Заході теоретик перекладу Юджин Алберт Найда (1914 – 2011) зазначав: «Якщо порівнювати китайську та англійську мови, то, напевно, найвагоміша лінгвістична відмінність полягає у контрасті між паратаксом та гіпотаксом» [1]. Ці поняття розтлумачував нині покійний лінгвіст пан Ван Лі/王力. Таким чином гіпотаксис (від дав.-грец. ὑπο- «під» + τάξις «розташування») – це такий спосіб побудови складного речення, коли синтаксичний зв'язок, що поєднує прості речення, виражений експліцитно, шляхом використання формальних, синтаксичних та лексичних засобів: за допомогою сполучників, відносних займенників, та інших службових слів. В українській лінгвістиці гіпотаксис часто розглядається як

синонім підрядності, у західній лінгвістиці гіпотаксис поряд із паратаксом є одним з видів організації складного речення, як складносурядного, так і складнопідрядного. Паратаксис (від грец. παράταξις, παράταξις — «розташований поруч») – це такий спосіб побудови складного речення, за якого відсутні формальні засоби зв'язку (сполучники, відносні займенники та інші службові слова), які допомагають встановити логічні зв'язки між простими реченнями у складі складного. Тут присутній *семантичний зв'язок* [2]. Ван Лі наголошував, що західні мови жорсткі, нееластичні; китайська мова м'яка, гнучка... Через те, китайська мова в основному виражає думку / 达意. Через це, для китайського тексту характерна розосередженість, тоді як для англійського – фокусація. Відомий перекладач Бо Лей говорив про те, що спосіб мислення західної та східної цивілізації має фундаментальну розбіжність: китайці тяжіють до узагальненого, індуктивного, інтуїтивного мислення, тоді як західні люди схильні до аналітичного, дедуктивного, раціонального.

Підсумовуючи, синтаксис китайської мови представлений паратаксистичними відношеннями, зв'язки між реченнями носять семантичний характер, використання єднальних слів зведено до мінімуму – це надає китайському реченню стислого та лаконічного вигляду. Англійська мова навпаки, керується гіпотаксистичними відношеннями, між частинами речення необхідним є використання відповідного єднального слова або будь-якого іншого мовного засобу зв'язку для вираження структурних відношень. В англійській мові, так само як і в більшості європейських мов, підрядний зв'язок у переважній більшості випадків виражається такими сполучними словами, як *якщо, коли, тому* і тому подібне. Однак у китайській мові суміжні поняття можуть бути безперешкодно виражені ґрунтуючись лише на семантичних відношеннях між частинами складного речення.

Постановка завдання. У процесі перекладу дослідити, як паратаксис китайського речення може трансформуватися на гіпотаксис англійського/ українського.

Виклад основного матеріалу. Представлені нижче приклади перекладу речень, покликані наочно продемонструвати відмінності між паратаксом та гіпотаксом:

1) 雨是最寻常的，一下就是三两天。可别恼，看，它正在下着，像花针，像细丝，秘密的斜织着，屋顶上全笼着一层薄烟。

2) 雨是最寻常的，（它）一下就是三两天。（不过）（你）可别恼，（你）（试着）（向

外边)看,它正在下着,像花针,(也)像细丝,(它)(那么)密密的斜织着,(以至于)屋顶上全笼着一层薄烟 [3, с. 25].

Джерелом даного речення є *саньвень* Чжу Цзиціна /朱自清 під назвою “春”. Хоча упродовж всього речення бракує видимих формальних та лексичних засобів зв’язку, це не перешкоджає читачеві зрозуміти прочитане, більше того, перед очима з легкістю виринає картина весняного рясного дощу. Це і є класичний китайський паратак西斯.

由于距离远,又缺乏交通工具,是农村社会与外界隔绝,而这种隔绝,又由于通讯工具不足而变得更加严重。

[回译文] Because there is a great distance and there are not enough transport facilities, the rural world is isolated. The isolation has become more serious because there are not enough information media.

[原文] The isolation of the rural world, because of distance and lack of transport facilities, is compounded by the paucity of the information media.

Відстаню та відсутністю транспортного сполучення призводить до ізоляції села, ситуація ускладнюється також браком засобів масової інформації.

Оригінальне речення є класичним зразком англомовного гіпотаксису, в той час коли переклад на англійську з китайського перекладу все ж залишає відчуття Chinglish (中式英语).

Таким чином, у процесі перекладу слід звертати пильну увагу на відмінність між паратак西斯ом та гіпотаксисом, а також трансформувати текст виходячи з потреб кожної окремої мови.

Далі ми спробуємо на прикладах розібратися, як паратак西斯 китайського речення може трансформуватися на гіпотаксис англійського/українського.

1. Граматичний прийом/ 使用语法手段

У китайському реченні, майже не відбуваються морфологічні зміни у слові (включаючи час/时态, стан /语态, модальність/语气变化, єдність граматичної основи /主谓保持一致), або ж ці зміни не є настільки явними, як то в англійській мові. Це теж свого роду особлива риса китайського паратаксису. У той же час у англійській мові, говорячи про особливості гіпотаксису, слід узгоджувати граматичну форму слова/形态, словоформу/时态, категорію часу/词形, а також зберігати єдність у роді/性, числі/数, відмінку/格, особі/人称 тощо.

1) 冬天是研究树木生长得最好季节, 虽然树叶落了, 树枝光了, 但树木本身却是美的。

[译文] Winter is the best season to study the growth process of the tree. Although the leaves are

gone and the branches are bare, the trees themselves are beautiful.

У китайському реченні немає явно виражених ознак числа, однак при перекладі на англійську мову, необхідно звернути увагу на узгодження особи та числа.

3) 今晚在院子里坐着乘凉, 忽然想起日日走过荷塘, 在这满月的光里, 总该另有一番样子吧。(朱自清“荷塘月色”)[4].

[译文1] Tonight I *sat* in the yard enjoying the cool of evening. I suddenly thought of the Lotus Pond I *passed* every day: it must surely look different now in the light of the full moon. (D. 波拉德 译)

[译文2] Tonight, when I *was sitting* in the yard enjoying the cool, it occurred to me that the Lotus Pond, which I *pass by* every day, must assume quite a different look in such a moonlight night. (朱纯深 译)

Цей епізод описує спогади Чжу Цзиціна, тому обидва перекладачі використали форму минулого часу. Відмінність полягала у перекладі частини «日日走过荷塘». Перший перекладач дотримався форми минулого часу, оскільки даний епізод є лише частиною цілого спогаду у минулому. Однак другий перекладач видозмінив означення, переклавши його теперішнім часом, що, на нашу думку, є значно виграшним, і в разі прикрасив текст перекладу. Теперішній час опису надав змогу читачеві опинитися в тому ж місці в той же час, долучитися до зображуваного, побачити на власні очі описуваний ставок з лотосами.

Таким чином, очевидним стає той факт, що стан та час дієслова у китайському реченні виражається переважно у буквальному та контекстуальному значенні слова, а явні формальні показники відсутні, в той час як у англійському реченні вони виявляються за допомогою відповідного граматичного інструментарію.

2. Використання прийменників/使用介词

У китайській мові прийменники часто опущені або ж відсутні взагалі, тоді як в англійській мові вони дуже активно використовуються та є основним засобом зв’язку між реченнями. Тому цей аспект стає надважливим в перекладі. Наведемо кілька прикладів:

1) 由于距离远,又缺乏交通工具,是农村社会与外界隔绝,而这种隔绝,又由于通讯工具不足而变得更加严重。

[原文] The isolation of the rural world, because of distance and lack of transport facilities, is compounded by the paucity of the information media.

У даному реченні, окрім присудку is compounded, в решті випадків скрізь використаний прийменник для нанизування одна на одну

іменникових фраз. Образно кажучи, речення такого типу нагадують гілку винограду.

2) 好不容易才说服他, 照我的想法办。

[译文] *With some difficulty I brought her round to my way of thinking.*

3) 二十岁的时候, 我想出名要乘早, 一个人到了三十岁还籍籍无名那还活个什么劲儿啊? 三十岁以后, 明示不指望了, 只是希望在四十岁的时候能像我老伴一样有钱 [5, с. 16].

[译文] *At the age of twenty, its better to be famous before it's too late, I believed. What would be the spice of life for a person deserted by fame when approaching thirty? After thirty, fame seems still beyond reach, yet being as rich as my boss at forty becomes my new dream.*

Приклади демонструють, що особливості семантичної структури китайської мови виражаються переважно за допомогою самостійних частин мови, використання прийменників зведено до мінімуму; в англійській же мові різновидів прийменників велика кількість, вони часто використовуються для вираження конкретного значення. Це суттєва відмінність між двома мовами. Тому опущення прийменника в китайській мові не впливає на розуміння змісту, проте при перекладі на англійську мову, цю відсутність слід компенсувати.

3. Використання службових слів та сполучників/使用关系词和连接词

Службові слова в англійській мові включають відносні займенники, відносні прислівники, єднальні займенники та єднальні прислівники, такі як *who, whom, whose, which, what, when, where, why, how* тощо. Бувають сполучники сурядності та підрядності, такі як *and, or, but, yet, so, however, as well as, when, while, as, since, until, lest* тощо [6, с. 49]. В китайській мові такі слова використовуються рідко, а граматичні та логічні зв'язки у реченні виражені імпліцитно, тоді як в англійській – експліцитно. Тому якщо ці засоби зв'язку відсутні, сенс думки важко буде зрозуміти.

Наприклад:

1) 吃苦在前, 享乐在后 [6, с. 55].

[译文] *Be the first to bear hardships and the last to enjoy comforts.*

При перекладі використано єднальний сполучник *and*, який робить сурядний зв'язок у реченні максимально очевидним.

2) 那是个天气晴朗、金黄可爱的秋天, 动人的秋色为那些青年们送别。待到战后和平时期, 黄叶纷飞的秋天再度来临时, 当日的青年已经失去了青春, 有的是失去了生命 [7, с. 53].

[译文] *It had been a fine, golden autumn, a lovely farewell for those who lose their youth, and some of*

them their lives, before the leaves again in peace time fall.

Даний переклад виконано за допомогою об'єднання двох речень в одне, з превалюючим гіпотаксисичним зв'язком. І лише за такого способу перекладу використання службових слів і сполучників у мові перекладу є необхідним і невід'ємним. Завдяки цьому можна уникнути багатослівності, а текст перекладу буде виглядати більш лаконічно.

3) “知己知彼, 百战不殆; 不知己而知彼, 一胜一负; 不知己不知彼, 每战必殆” [8, с. 29].

Давньо китайська мова характеризувалася неявним паратаксичним зв'язком складного речення, і тут ми маємо явний “неформальний зв'язок/非形式衔接”, і якщо компенсувати у реченні всі опущені елементи, воно матиме наступну структуру: «(若)知己(又)知彼, (则)百战不殆dai; (若)不知己而知彼, (则)(将)一胜(及)一负; (若)不知己(又)不知彼, (则)每战(将)必殆.»

[译文] *You can fight a hundred battles without defeat if you know the enemy as well as yourself. You will win one battle and lose one battle if you know yourself, but leave yourself in the dark about the enemy. You will lose every battle if you leave both the enemy and yourself in the dark.*

Очевидно, що перед тим як братися за переклад на англійську мову, необхідно спершу зрозуміти неформальні зв'язки у давньо китайському реченні і відтворити їх у вигляді сполучників та службових слів у реченні перекладу. Таким чином, спершу рекомендовано використати метод компенсації, для виявлення опущених елементів, і лише згодом долучати лексичні та граматичні трансформації, при цьому вірогідність допущення помилок при перекладі мінімальна.

На прикладах не важко помітити, що у китайській мові нерідко наявна внутрішня прихована логічна структура, простежити яку, проте, для знавців китайської мови не складає жодних труднощів. Однак перекладаючи на англійську мову, всі ці логічні зв'язки мають неодмінно бути віднайдені та формально виражені за допомогою сполучників, словосполучень, простих чи підрядних речень. Лише відбудувавши таку структуру, переклад буде відповідати виражальній традиції мови перекладу.

4. Використання методу синтетичного перекладу на базі гіпотаксису/形合手段的综合运用

Звичайно, в умовах практичного перекладу всі ці методи та способи використовуються у комплексі:

1) 我买了5本书, 一共30元钱, 拿回家一看, 都是半旧半新的。

Скористуємося методом компенсації: 我买了5本书, (书)一共30元钱, (我)拿回家一看, (书)都是半旧半新的。

[译文] I bought 5 books *which* cost me 30 yuan. When I took them back home I found *they* were just half new.

При перекладі на англійську мову варто компенсувати три опущені підмети та анафоричні* займенники *me, them* та сполучники.

2) 中国将努力促进国内粮食增产, 在正常情况下, 粮食自给率不低于95%。

[译文] China endeavors to increase its grain production *so that* its self-sufficiency rate of grain *under* normal condition will be *above* 95 percent.

Аналізуючи речення оригінал, ми розуміємо, що останнє просте речення у складі складного, є по суті підрядним мети, але дані відношення виражені імпліцитно. При перекладі нам не лише потрібно додати явний маркер у вигляді сполуч-

ника *so that*, але й прийменники *above, under* та скорегувати час дієслова, для повної передачі змісту речення оригіналу.

Висновки. Підсумовуючи, варто зазначити, що у процесі перекладу необхідно ретельно проаналізувати оригінал, визначити час та стан, відшукати внутрішню логіку речення, і лише потім вдаватися до найбільш ефективних засобів перекладу, які максимально наблизять переклад до норм та звичаїв конкретної мови.

Загалом, найбільш значущою відмінністю між двома мовами є відношення паратаксису та гіпотаксису. Китайська мова відноситься до групи мов семантичного типу, тоді як англійська – до граматичного. Для першої групи характерним є відношення між “ієрогліфом” та його семантикою, в той час коли остання група акцентує на суб’єктно-предикативній послідовності та на відповідних їй частинах мови [9, с. 19].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Nida E. *Translating Meaning*. San Dimas, California : English language institute, 1982.
2. 方梦之译学词典. 上海 : 上海外语教育出版社, 2004.
3. 王卫平. 英汉互译 - 方法与实践. 武汉 : 华中科技大学出版社, 2007. 354 页.
4. 王宏印. 中外文学经典译教程. 北京 : 高等教育出版社, 2007.
5. 邵志洪. 硬汉对比翻译导论. 上海 : 华东理工大学出版社, 2005. 115页.
6. 连淑能. 英汉对比研究. 北京 : 高等教育出版社, 1993. 387页.
7. 陈宏薇. 新编汉英翻译教程. 上海 : 上海外语教育出版社, 2004. 115页.
8. 陈安定. 翻译精要. 北京 : 中国青年出版社, 2004. 256页.
9. 甘平. 形意结合, 互有侧重 - 浅析英汉对比中的形合与意合现象. 新课程 (教育学术版), 2007 (6). 255 页.